

Boek over de Alde Feanen

In februari 2000 kreeg de Alde Feanen in de provincie Friesland de status van Nationaal Park 'in oprichting'. In hetzelfde jaar bestond de provinciale natuurbeschermingsvereniging It Fryske Gea zeventig jaar en het kerngebied van de Alde Feanen, het Prinsehôf, was al ruim 65 jaar bij deze vereniging in beheer.

Naar aanleiding hiervan ontstond het plan om een nieuw standaardwerk uit te gaan geven dat is bedoeld als opvolger van het boek 'Het Prinsehof' uit 1948, van Evert Zandstra et al.

Als natuurgebied heeft de Alde Feanen internationale betekenis. Alleen de Norfolk Broads in Engeland en enkele laagvenen in Noord-Duitsland en Polen zijn vergelijkbaar met het Friese laagveenmoeras. Het gebied is belangrijk in verband met de vogelrijkdom, rietlanden, broekbossen, dotterbloem- en dauwgraslanden. Het nieuwe boek 'De Alde Feanen - schets van een laagveenmoeras' besteedt aandacht aan alle aspecten van het natuurgebied en is royaal en fraai geïllustreerd met oude en nieuwe foto's, topografische kaarten, figuren en tabellen en veel uniek, nog nooit eerder gepubliceerd materiaal. De redactie was in handen van Sietske Rintjema, Theo Claassen, Halbe Hettema, Ultsje Hosper en Eddy Wymenga. De Alde Feanen, schets van een laagveenmoeras is vanaf 7 juni 2001 verkrijgbaar. Leden van It Fryske Gea krijgen een korting van f 10,00 op de aanschafprijs.

Rintjema, S., Th. Claassen, H. Hettema, U. Hosper en E. Wymenga (red.): De Alde Feanen - schets van een laagveenmoeras, It Fryske Gea en de Friese Pers Boekerij, Leeuwarden. Prijs f 49,50, ledenprijs f 39,50. 192 pagina's in kleur. ISBN 90 330 1137 9.

De vogels van Delft en omgeving in 2000

De Vogelwacht Delft en Omgeving heeft haar eerste jaarverslag van deze eeuw gepubliceerd. Het nieuwe rapport geeft de resultaten van inventarisaties in ruim twintig gebieden. Behalve gegevens over het broedseizoen 2000 is ook een volledig waarnemingenoverzicht van 1999 opgenomen. Dat is gedaan omdat er in de eerder gepubliceerde gegevens een aantal fouten voorkwamen die in dit rapport zijn gecorrigeerd. De inventarisaties zijn uitgevoerd in een rijk geschakeerd gebied, dat onder andere bestaat uit bosgebieden, parken, weilanden en een krekengebied. Enkele voorbeelden zijn de Nootdorpe Plassen, het Delftse Hout, het Bieslandse Bos, Wilhelminapark en de Ackerdijkse Plassen. In veel gebieden zijn duidelijke veranderingen geconstateerd. Het krekengebied Bieslandse Bos is een bijzonder gebied. In de omgeving van Delft is dit het meest vogelrijke gebied. Op maar weinig plaatsen in Nederland laten soorten als de Smient, Lepelaar, Slobeend, Zomertaling zich zo goed bekijken. Bij de Ackerdijkse Plassen werd onder ander een Kleine Zilverreiger als nieuwe broedvogelsoort vastgesteld.

Informatie over deze uitgave is te verkrijgen bij Vogelwacht "Delft en Omstreken", Postbus 3263, 2601 DG Delft.

Jaarverslag 2000 vrijwillige weidevogelbescherming in Noord-Nederland

Het Landschapbeheer Noord-Holland heeft het jaarverslag over 2000 gepubliceerd. Reeds in de eerste alinea van het voorwoord verzucht Piet de Nooij, voorzitter van de commissie weidevogelbescherming Noord-Holland, dat het slecht gaat met de boeren en met hun gasten, de Grutto's. Het gaat de boeren niet voor de wind. Zij hebben te maken met hoge investeringen, lage prijzen en met ziektes onder het vee. Grutto's hebben ongetwijfeld andere zorgen maar het gaat hun zeker niet beter dan de gastheren. In de afgelopen tien jaar is het aantal Grutto's met éénderde afgenomen. Gelukkig ziet Piet de Nooij een schrale troost. In Nood-Holland is de afname van de Grutto in vergelijking met andere provincies gering. In het jaar 2000 beschermden 1061 vrijwilligers, in goede samenwerking met 873 boeren, in Noord-Holland 19.781 legsels van 32 soorten weidevogels. Ongeveer een kwart van alle gruttolegsels kon in de provincie worden beschermd. Bij steeds meer agrarische natuurverenigingen is het mogelijk een vergoeding te krijgen voor het bieden van dekking en voedsel voor de pullen. Zo kunnen de boeren nog wat compensatie krijgen voor de steeds wurgender wordende economische greep waarin zij zich bevinden. Voor de pullen is de bescherming belangrijk, want vroeger of later komen zij weer terug op de geboortegrond om daar te gaan broeden.

Een belangrijke mijlpaal voor een goede coördinatie vormde het operationeel worden van een nieuw computerprogramma. Met behulp van dit programma kunnen de legselgegevens worden aangeleverd. Het programma wordt door steeds meer groepen gebruikt. Alle gegevens zijn nu met het nieuwe programma verwerkt.

In 2000 werden 5000 markeerstokken geplaatst. Nesten zijn beschermd met diverse typen beschermers, waaronder speciale uitvoeringen als bescherming tegen schapen en tegen mestsleepslangen. Behalve het eigenlijk beschermingswerk is er ook veel aandacht geweest voor propaganda. Er werden brochures en posters verspreid en er zijn verscheidene cursusavonden en evaluatiebijeenkomsten georganiseerd.

Het aantal beschermde legsels van de Grutto nam toe van 3628 in 1999 tot 4142 in 2000. Het geschatte aantal broedparen in Noord-Holland is 11.000 - 13.000.

De weidevogelbescherminggroep Texel ontving de Gouden Gruttoprijs 2000. Met 24 vrijwilligers werd in 1999 meer dan duizend hectare boerenland beschermd. De prijs ging vooral ook naar deze groep vanwege de initiatieven op het gebied van zelf opleiden en voorlichting geven aan vrijwilligers en boeren.

Behalve voor de bekende weidevogels is er in Noord-Holland ook aandacht besteed aan andere soorten. Zo bracht de weidevogelbeschermingsgroep Obdam Hensbroek in hun gebied zeven 'broedpijpen' aan ter ondersteuning van de Bergeend. In maar liefst vier daarvan werden broedende Bergeenden aangetroffen.

In 2000 zijn voor het eerst op grote schaal nestbeschermers tegen schapen verspreid onder de groepen. Het zijn in principe dezelfde beschermers als tegen koeien, maar zij kunnen worden aangevuld met extra poten. Zij staan daardoor steviger. De ervaringen met deze nieuwe beschermers waren volgens de weidevogelbeschermingsgroep Westelijk Eemgebied 'in het algemeen positief'.

Meer informatie over het jaarverslag kan worden verkregen bij Landschapsbeheer Noord-Holland, Postbus 205, 2050 AE Overveen, (023) 514 30 80, <http://www.landschapsbeheer.com/noordholland>.

Bron: Jaarverslag 2000 vrijwillige weidevogelbescherming in Noord-Holland, Landschapsbeheer Noord-Holland, april 2000, 24 pagina's.

Resultaten van trektellingen op telposten rond Winterswijk

De Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek heeft haar trektellingen op telposten uit de periode 1975-1999 gebundeld. Ondanks dat van 1998 geen gegevens beschikbaar zijn en er midden in het jaar en 's winters een beperkt aantal tellingen zijn uitgevoerd, zijn de resultaten indrukwekkend. De gegevens zijn gebaseerd op ochtendtellingen (een half uur vóór tot twee uur na zonsopkomst. Er zijn tevens 59 voorjaarsdagtellingen en 93 najaarsdagtellingen uitgevoerd. Het resultaat is niet alleen een dik rapport met enorm veel gegevens in overzichtelijke grafieken per soort. Er zijn door de werkgroepleden tijdens de najaarsochtendtellingen tweeënehalf miljoen vogels geteld! Met de dagtellingen erbij komt het aantal getelde vogels in de buurt van de drie miljoen te liggen. Schokkend is de constatering dat sinds de jaren negentig in het najaar een afname van 15,6 procent van doortrekkende vogels is vastgesteld. Het toegenomen aantal Houtduiven camoufleert deze neergang. Een rapport dat de aanschaf meer dan waard is. Een pluim op de hoed van de werkgroep.

P.M.

R. Kwak: Resultaten van trektellingen op telposten rond Winterswijk 1975-1999. 448 bladzijden. Met grafieken per soort en register. Bestelbaar bij de penningmeester van de VVG ZO- Achterhoek, Winterswijk op rekening 13.23.49.760 onder vermelding van 'Trekterrapport'. Prijs f 40,-.

Vlinders en insecticiden

Naar aanleiding van een vraag van de Vlinderstichting bij de Wetenschapswinkel Biologie Utrecht heeft Marije van Mannekes onlangs haar rapport gepubliceerd over de vraag: 'Ondervinden algemeen voorkomende vlinders in Nederland nadelen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen in de landbouw?' Er zijn vijftien algemeen voorkomende vlindersoorten geselecteerd die niet afhankelijk zijn van specifieke eisen aan de leefomgeving. Vooral vlindersoorten die jaarlijks verschillende generaties hebben, blijken gevoelig te

zijn voor insecticiden. De auteur constateert dat deze bestrijdingsmiddelen 'zeker in bermen en akkerbouwgebieden' een oorzaak kunnen zijn voor de achteruitgang van de soorten. In haar onderzoek zijn andere bestrijdingsmiddelen, zoals herbiciden buiten beschouwing gelaten. Een vervolgonderzoek naar de effecten van deze middelen lijkt zinvol te zijn. Verwaaiing (drift) van insecticiden heeft in Nederland ook risico's voor de rupsen in akkerranden. Uit de literatuur blijkt dat rupsen en vlinders in spuitvrije zone's langs de akkers minder geneigd zijn deze te verlaten. Ook libellen kunnen langs slootkanten gevolgen ondervinden van chemische drift.

P.M.

Marije van Mannekes, Vlinders en insecticiden, 2001. Vijf hoofdstukken, discussie en conclusie, risicoanalyse, aanbevelingen, drie bijlagen en literatuuropgave. Geïllustreerd met figuren. Bestelbaar bij Wetenschapswinkel Biologie, Padualaan 8, 3584 CH Utrecht. Vermeldt bij de bestelling titel en rapportnummer P-UB-2001-01. Prijs f 12,50.

Noot redactie: Zie tevens Maréchal, P. (1993): Over externe factoren die de habitatkwaliteit van de Grauwe Klauwier *Lanius collurio* beïnvloeden. Feiten, discussie en perspectieven. Het Vogeljaar 41 (1): 34-48.

Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied. Ontwikkelingen, knelpunten, potenties

Gerekend over de gehele Nederlandse kustzone onderging het Noordelijk Deltagebied de afgelopen halve eeuw de grootste veranderingen. Dat gebeurde door de uitbreiding van het Rotterdamse havenareaal met in het kielzog de komst van grote industrieën met bijkomende infrastructuur en voorts als gevolg van de Deltawerken met alles wat daarmee samenhangt. Dat ondanks verdwijnen van getijstroom, geloosde gifstoffen, vegetatiesuccesie, predatoren, recreatie en liquidatie van voor-aanstaande natuurterreinen als De Beer en Scheelhoek in het Noordelijk Deltagebied anno heden nog steeds sterms, meeuwen, kluten en plevieren broeden, heeft te maken met natuurontwikkeling, (her)inrichting van potentiële broedgebieden, aanleg broedeilanden, gericht beheer en vooral met aanpassingsvermogen van vogels. Jos Kuijpers, hoofd van de Hoofdgroep Planvorming Water van de directie Zuid-Holland van Rijkswaterstaat schrijft hierover in zijn pakkende voorwoord van de hier besproken uitgave behartenswaardige zaken.

Omdat valt te voorzien dat nog meer dan thans reeds het geval van deze natie de komende decennia weinig territorium onberoerd zal blijven, is 'Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied' in de eerste plaats een verplichte referentie voor beheersinstanties die in de weer zijn met planologische omwentelingen. Voor in de delta op excursie zijnde vogelaars die het eigenlijk vanzelfsprekend vinden dat ze daar Kluten, Dwergsterms, Strand- en Bontbekplevieren waar te nemen zijn, is de uitgave inzichtverruimend, al was het alleen maar omdat men ingeschepert krijgt welk denkwerk en uitvoerend beleid nodig waren en zijn om deze soorten onderdak te kunnen blijven bieden. Als derde de historie: ter illustratie van 'het verleden' van de kustbroedvogels in het studiegebied hadden de samenstellers de goede gedachte hun stu-

die te voorzien van een reeks klassieke foto's van het gebied zoals dat zich vroeger presenteerde, met ook zijn broedvogels (de Lachsterns van De Beer!), begeleid door citaten uit excursierapporten van vroegere bewakers van De Beer en de Scheelhoek. Natuurlijk, bij het zien van deze foto's vervallen veteranen tot dierbare herinneringen. Maar, de studie geeft onmiskenbaar de boodschap mee dat door slagvaardig gebruik te maken van zich presenterende mogelijkheden, men zich kan verzekeren van een zekere dynamiek, de dynamiek die kustbroedvogels voor hun habitat nodig hebben. De landschappen gingen op de schop, maar de broedvogels zijn er nog wel, zij het niet meer in aantallen van een halve eeuw geleden.

Complimenten aan de samenstellers van deze studie, een mijlpaal in het veelomvattende oeuvre waarop het Rijksinstituut van Kust en Zee in Middelburg ons onthaalde. Zowel de kustbroedvogels van Zuidwest-Nederland als de in dat gebied actief zijnde vogelaars kunnen dit RIKZ erkentelijk zijn.

GLO.

Peter L. Meininger, Floor A. Arts en Norman D. van Swelm: Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied. Ontwikkelingen, knelpunten, potenties. 238 pagina's. Met foto's van Floor A. Arts, A. de Graaf, H.J. Japin, Jan van de Kam, Frans P.J. Kooijmans, H. van Langelaar, Sander Lilipaly, Peter L. Meininger, Kees Scherer, Norman D. van Swelm, Jan van Tussenbroek, Simon de Waard en Pim A. Wolf. Veel figuren en tabellen (2000). Een uitgave van het Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ) en de Stichting Ornithologisch Station Voorne (SOSV). Rapport RIKZ 2000.052. Voor serieuze belangstellenden is een beperkt aantal exemplaren van dit rapport beschikbaar. Hierover kan men contact opnemen met P.L. Meininger, telefoon 0118-672331, e-mail <p.l.meininger@rikz.rws.minvenw.nl>

Twirre

Twirre is het driemaandelijks natuurtijdschrift voor natuurstudie, natuurbescherming, natuurvoorlichting en natuurbeleid in Friesland. Naast een gevarieerd aanbod aan veldbiologische artikelen bevat het tijdschrift mededelingen van de Friese vereniging voor veldbiologie (FFF), nieuws van de Wielenwerkgroep en nieuws uit de Friese natuurterreinen van It Fryske Gea, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. In Twirre verschijnen veel artikelen over vogels en vogelonderzoek in Friesland, zoals de resultaten van tellingen van kolonievogels en zeldzame broedvogels, het Weidevogel Meetnet Friesland, het ringen van steltlopers, meeuwen en sterns en diverse (soortgerichte) artikelen, overwegend op basis van broedvogelonderzoek, broedbiologisch/ringonderzoek, slaapplaatstellingen, voedselonderzoek en langlopende reeksen.

In juli verscheen het themanummer 'Weidevogelonderzoek in Fryslân' met artikelen over de achteruitgang van Kieviten in Zuidoost-Friesland, de resultaten van 43 jaar ringwerk aan Kieviten op Ameland, de resultaten van het ringen van 2.411 tureluurkuikens in Friesland en Noord-Holland, de teloorgang van de Grutto op de Zuidoost-Friese zandgronden, de achteruitgang van weidevogels in het Zuidwest-Friese reservaat 'Heanmar', onderzoek naar de invloed van predatie op weidevogels in verschillende weidevogelreservaten,

weidevogels in een ecologische val, de hoge dichtheden van Grutto's, Tureluurs en Watersnippen in weidevogelbolwerk 'Riperkrite' en de effecten van sterke vegetatiesuccessie op weidevogels in het Fochteloërveld.

In het reguliere septembernummer valt onder andere te lezen over kolonievogels en zeldzame broedvogels in Friesland in 1999 (incl. populatieschattingen) en het voorkomen van de Goudplevier op de Friese Waddenkust in de periode 1948-1999. In de komende Twirres zullen onder andere bijdragen verschijnen over de doortrek van Krombekstrandlopers op de Friese Waddenkust, prooi-keuze van Slechtvalken op Griend en weidevogels in Friesland in 2000.

Twirre is te bestellen bij Stichting Twirre, p/a Sinnebuorren 34, 8491 EH Akkrum, tel: 0566-652881, e-mail: twirre.redactie@planet.nl. Een abonnement kost f 17,50 per jaar, losse nummers kosten f 6,00.

Beschermingsplan Grauwe Kiekendief 2000-2004

Omstreeks 1990 was het in dit land met de Grauwe Kiekendief als broedvogel nagenoeg gedaan. Als gevolg van een maatregel van de Europese Unie waardoor begin jaren negentig duizenden hectaren akkerland werden braakgelegd in Groningen, wist een kleine populatie in die provincie vaste voet te krijgen. Elders in Nederland broeden thans alleen nog Grauwe Kiekendieven in de Lauwersmeer en in Zuidelijk Flevoland. Zonder twijfel dankt onze natie de bijna 50 paren Grauwe Kiekendieven die er zomer 2000 nog en/of weer broedden, aan het netwerk van vrijwilligers met Sovon-medewerker Ben Koks als coördinator en flamboyant pleitbezorger. Hoewel de Directie Natuurbeheer van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij in het vervolg het opzetten van specifieke soortbeschermingsplannen wil beëindigen en daarvoor in de plaats wil doorgaan met biotoopbeschermingsplannen, kwam het op de valreep toch nog tot een soortbeschermingsplan voor de Grauwe Kiekendief. De in dit plan bepleite manier om in Nederland te komen tot een duurzame populatie Grauwe Kiekendieven geeft steun aan nestbescherming, beschikbaarheid van voldoende voedsel, voorlichting aan en samenwerking met agrariërs, aanwezigheid van voldoende geschikte broedbiotoop, met name óók elders in het land en een diepgravend onderzoek naar het terreingebruik van de soort.

Met een totale broedpopulatie liggend tussen de 30.000 en 46.000 paren ziet het er op Europees niveau voor de Grauwe Kiekendief nog niet kwalijk uit. Maar men hoeft niet per se pygargofiel te zijn om zich te scharen bij de kring lieden die deze soort voor de natie als broedvogel wensen te behouden. En dat geldt ook voor zijn tegenwoordige broedbiotoop: het wijde akkerland.

GLO.

P. Aukes, P. Beuving, H. Heemsbergen, L.J. Draaijer en J.B.M. Thissen. Beschermingsplan Grauwe Kiekendief 2000-2004. 30 pagina's. Met kleurenfoto's en figuren (2000). Productie Expertisecentrum LNV, Postbus 30, 6700 AA Wageningen. Rapport Directie Natuurbeheer nr. 51, Wageningen. Kosten f 15.--, te bestellen bij het Expertisecentrum onder vermelding van code 'R-51'. Acceptgirokaart wordt bijgevoegd.